

azóta háttérbe szorítják a globális digitális kereskedelem problémái. A könyvtáraknak arra kellene törekedniük, hogy a figyelem ismét az információval kapcsolatos célok felé forduljon. Az „egyetemes hozzáférés” igazi jelentése az emberekről és igényeikről szól.

/COYLE, K.: Blueprints needed for information highway on-ramps. = American Libraries, 28. köt. 11. sz. 1997. p. 35–36./

(Hegyközi Ilona)

Jövönk a digitális könyvtár

Időnként szinonimaként veszik az elektronikus és a digitális könyvtár fogalmát, holott alapvető különbség van a kettő között.

Az elektronikus könyvtárat az jellemzi, hogy nyomtatott dokumentumokat gyűjt, miközben az alapvető könyvtárosi tevékenységeket – az állománygyarapítástól kezdve egészen a használatba adásig – megfelelő számítógépi programok igénybevétele végzi el.

Ezzel szemben a digitális könyvtár az információkat digitalizált formában gyűjti, őrzi és rendszerezi, hozzáférésüket pedig a leginkább használatbarát számítógépi hálózatok útján tudja biztosítani.

A digitális könyvtár koncepciója 1993-ban kezdett „valóságcs” lenni, amikor is az USA-ban kormányprogram lett belőle. 1994 októberében a Library of Congress elindította a *National Digital Library Program* c. projektjét, amely szerint 2000-ig mintegy 5 millió dokumentumot kell digitalizálni, illetve digitalizált formában hozzáférhetővé tenni. 1995 végére 210 ezer dokumentumot sikerült digitalizálni, illetve az USA különböző régióiban 44 tesztelést szolgáló állomáson hozzáférhetővé tenni. A program megvalósításának és koordinálásának élén – természetesen – a Library of Congress áll.

A kormányzati támogatásokon kívül a különféle alapítványok (pl. a Mellon-alapítvány) is kinyitották pénztárcájukat a digitális könyvtár mielőbbi „felvirágoztatását” elősegítendő. Ismertetése, a még fennálló problémák megoldása érdekében számos értekezletet, tanácskozást tartanak. A vele kapcsolatos kutatásokból speciális számot jelentetett meg a *Communication of the ACM* (38. köt. 4. sz. 1995). A kurrens kutatási eredmények az Interneten olvashatók.

A program célja, hogy helyi, nemzeti digitális könyvtárakat megteremtve egyúttal létrejöjjön a digitális világkönyvtár.

Az USA-ban és Kanadában a felsőoktatási diaktikát illetően máris megpróbálják kiaknázni a digitális könyvtárak kínálta lehetőségeket. Európában a hollandiai Elsevier Science tette meg a jövő könyvtára felé az első mai lépéseket a CAPCAS (Computer Aided Production for Current Awareness Services) program kidolgozásával, továbbfejlesztésével és megvalósításával (eljutottak az

Elsevier-folyóiratok elektronikus formában történő rendelkezésre bocsátásáig a tilburgi és a tokiói egyetemen).

Nem tagadja senki: a digitális könyvtár programjával kapcsolatban számos probléma merül fel, részben szervezési, részben pedig jogi természetű. Ami a szervezési, technológiafejlesztési problémákat illeti, azok megoldása „jó kezekben” van, s így bizvást remélhető – sokan remélik is –, hogy kifejlett megjelenési formáit egy korszerűsített, lukratívabb, jobban szervezett, funkcionálisabb és eredményesebb Hálórendszernek lehet majd tekinteni.

A digitális könyvtár szöveges és multimediális információkat egyaránt tartalmazni fog, sőt – „gyűjtésük” jellegének megfelelően – szakosodásra (knowledge databases, image libraries, video libraries) lehet körükben számítani. Ennek ellenére a rendszer fő „attrakciója” a hipertext lesz, amelynek hatékonyságával kapcsolatban az a feltételezés, hogy a rendszer információkészletébe csak jelentős megismerési és tudományos értékű anyagok kerülnek majd be. Ezek előkészítése magasan képzett információs szolgálatokat követel meg, amelyek a gyűjtésen és a feldolgozáson kívül a használati módszerekkel is foglalkozni fognak.

A jogi természetű kérdések a szerzői, kiadói és terjesztői jogok biztosítása körül koncentrálnak. Ezek az új lehetőségek közepette nehezebben és körülményesebben lesznek (ha ugyan lesznek hagyományos értelemben) garantálhatók, mint a „Gutenberg-galaxis” égisze alatt voltak. Az USA Copyright Hivatala 1996-ban mindenestre kidolgozta a CORDS-rendszert (Copyright Office Electronic Registration, Recordation and Deposits), amelynek lényege, hogy minden digitálizandó dokumentum azonosítási számot kap. Ennek alapján interaktív módon meg lehet kérdezni a dokumentum szerzőjét, hogy hozzájárul-e művének másolásához.

Nem kevésbé „nehéz dió” a szabványosítás kérdése, ezen belül a keresés problémáinak megoldása. Máris akadnak olyan keresőprogramok (Magellan, Lycos, Yahoo, Excite), amelyek a használó válláról jórészt leveszik a keresés terheit. Ezek egyelőre szakosítottak, miközben a „mindent tudó” kereső az „intelligens ágens” kifejlesztése a cél.

Noha vannak e fejleményeknek aggodalmas ellenzői is, a közeljövő minden bizonnyal a multi-mediális könyvtáré lesz. Az ellenzők leginkább a nyomtatott dokumentumok piacának megszűnté, a könyvkiadók és terjesztők tönkremenetele miatt utasítják el ezt a formát. Az új eszmék „zászlóvivői” azzal nyugtatgatják őket, hogy bizonyos művek (bibliofil kiadványok, szépirodalom, gyerek-könyvek, keveseket érdeklő dokumentumok) továbbra is nyomtatott formában fognak megjelenni, s mindig is lesznek olyanok, akik olvasni szeretnek, és olvasni is fognak. A konzervatívok gondol-

janak a történelemre, amelynek folyamán csak ritkán fordult elő, hogy az új technológiák teljes mértékben kiszorították volna a régieket. Ez utóbbiak az újakkal – bizonyos ingadozás után – tartós munkamegosztásra lépnek.

/MACHALSKA-GARBACZ, A.: Nasza przyszłość: biblioteka elektroniczna czy biblioteka cyfrowa? = Przegląd Biblioteczny, 65. köt. 2–3. sz. 1997. p. 203–210./

(Futala Tibor)

Fából vaskarika: „virtuális könyvtár”

Akárcsak a járványos betegségek, a divatos szavak és kifejezések sem állnak meg az országhatárok előtt. Oroszországban most éppen a *virtuális könyvtár* epidémia fertőz a könyvtárosok-tájékoztatók között. 1996 folyamán egy mexikói szerzőtől fordított szócikk hurcolta be az addig ismeretlen fogalmat.

Noha a „virtuális könyvtár” szinte szájról szájra jár, ám nem tudja senki: mi is volna a tartalma, mit is jelent valójában. Referált szerzőnk egyszer fából vaskarikának nevezte, csak éppen velősebb, hogy ne mondjam, durvább minősítőt használt eközben.

Itt fejti ki, miért. Először a „virtuális” orosz nyelvi megfelelőit sorolja fel, úm. látszólagos, elképzelt, lehetséges, feltételezett, nem létező, illuzórikus. E jelentések ismeretében joggal emlegethetünk virtuális memóriát és virtuális valóságot, ám a könyvtár elé jelzőnek odatenni enyhén szólva: félrevezető.

Mert miért volna virtuális az a tény, ha egy könyvtár az automatizálás és a távközlés forradalmának köszönhetően azonnal rendelkezésre tudja bocsátani egy másik könyvtár vagy bármiféle más intézmény tájékoztató eszközeit és állományát. A kérő és a küldő az efféle tranzakciókban nagyon is valóságos. És: valóságos az is, amit kérnek-küldenek.

Ha már mindenáron újszerű kifejezést akarunk használni erre a távhozzáférési fejleményre, mondjunk *falak nélküli könyvtárat*. Feltehetően ez a kifejezés az újságíróknak is tetszeni fog, mint-hogy elég „blikkfangosan” hangzik.

Mondanivalója vége felé a szerző úgy foglal állást, hogy az előkészületben álló orosz könyvtári enciklopédiából mégse maradjon ki a „virtuális könyvtár” szócikk, ám közöljék benne, hogy esetében metaforikus, pontatlan, viszonylagos terminus technicusról van szó. Helyette beszéljünk inkább automatizált, számítógépesített, elektronikus és online könyvtárról.

A könyvtárosok mindenesetre jól teszik, ha saját és a kollégák szóhasználatából kigyomlálják ezt a henyé és tévképzeteket gerjesztő divatszót, amellyel kapcsolatban szerzőnk abbéli reményét is kifejti, hogy egyszer csak, mint annyi más, megszűnik ez a ragály is.

/STOLÁROV, Ű. I.: Kritika termina virtual'naa biblioteka. = Naučnye i tehničeskije biblioteki, 8. sz. 1997. p. 17–21./

(Futala Tibor)

Az elektronikus dokumentumszolgáltatás szabványosítása: EDIL projekt

A dokumentumszolgáltatók (üzleti és nonprofit vállalkozások egyaránt) egyre több dokumentumot szolgáltatnak elektronikus formában. Gyorsasága mellett e megoldásnak más előnyei is vannak: a dokumentum azonosítása, megrendelése és szolgáltatása ugyanazon a hálózaton, ugyanazon a munkaállomáson történhet. Ha a kért dokumentu-

mot elektronikus formában már tárolták, a szolgáltató teljesen automatizált, ekkor igen gyors szolgáltatást képest nyújtani. A használó dilemmája abban áll, hogy melyik szolgáltatót válassza. A szolgáltatók ugyanis általában saját (egymással nem kompatibilis) rendszereket fejlesztenek ki. Ha a használó több szolgáltatótól kíván dokumentumo-